

ایجاد الگوی ساختار فضایی خانه ایرانی اسلامی با روش نحو فضا (نمونه موردی: خانه‌های دو خوابه دهه‌های هفتاد و هشتاد و نود تهران)

محمد رضا بمانیان^{۱*}، سیده سولماز راستجو^۲

۱- استادیار رشته دکترای معماری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، جلال آل احمد، پل نصر، دانشگاه تربیت مدرس،

Bermanian@modares.ac.ir

۲- پژوهشگر دکترای دانشگاه تربیت مدرس، تهران، جلال آل احمد، پل نصر، دانشگاه تربیت مدرس،

s.rastjoo@gmail.com

چکیده

خانه ایرانی اسلامی که به عنوان افق پیش روی خانه ایرانی معاصر، در اسناد بالادستی، ترسیم شده است، واجد ویژگی‌های مفهومی برخاسته از فرهنگ است که در خانه معاصر گم شده است. این پژوهش به دنبال تدوین راهکاری عملی برای دستیابی به این الگوی مطلوب، از طریق روش استدلال منطقی و جمع‌آوری نمونه است. هرچند تمام ویژگی‌های فرهنگ ایرانی اسلامی به خانه ایرانی اسلامی قابل تبدیل نیستند، اما برای شناخت الگوهای قابل تبدیل، می‌توان با استفاده از روش نحو فضا، راهی ارائه کرد. این روش برای تشخیص ساختار فضایی خانه‌ها، با توجه به قابلیت شناخت و تشخیص سلسله‌مراتب (با تعداد گره‌های میان دو فضا و...)، حریم (شناخت گره‌های پیش ورودی برای فضاها، خواب و...) و ... روش مناسبی برای این پژوهش قلمداد می‌شود. پس از شناخت خانه ایرانی اسلامی و چهار مؤلفه آن، در قالب سلسله مراتب، حریم، عرصه‌های عمومی و خصوصی و تعامل با فضای خارج، ساختار فضایی خانه مطلوب تعریف می‌گردد. با مطالعه این چهار شاخص در خانه‌های معاصر، شکلی از الگوی خانه‌های معاصر به دست می‌دهد. با توجه به فراوانی ساخت و ساز و نیز پایتخت بودن تهران و اثر الگوسازی آن بر خانه‌های سایر شهرها، نمونه‌ها از شهر تهران برداشت شده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، تعامل با فضای بیرون، در دهه نود، در خانه‌ها تقویت شده است. محرمیت فضای خواب (قابلیت مهمان‌پذیری خانه در این پژوهش) پس از کاهش در یک دوره، دوباره به وضعیت قبل خود بازگشته است. سلسله مراتب، تغییر چندانی نداشته است. حریم در خانه‌ها با گذشت زمان بیشتر شده است. در دهه نود، الگوی ساختار فضایی خانه ایرانی اسلامی، با توجه به چهار شاخص در این پژوهش، در خانه‌های معاصر، نمود بیشتری داشته است.

واژه‌های کلیدی: فرهنگ ایرانی-اسلامی، خانه مطلوب، سبک زندگی ایرانی اسلامی، الگو، ساختار فضایی

۱- مقدمه

سبک زندگی ایرانی اسلامی که در اسناد بالادستی توسعه ایران، از آن به عنوان سبک زندگی مطلوب نام برده شده است، نیازمند شکل‌گیری خانه‌ای مطلوب، با کمک شاخصه‌های ایرانی اسلامی است. این خانه، امتداد دهنده ویژگی‌های خانه‌های قبل بوده و بستری برای ایجاد سبک زندگی ایرانی اسلامی است. درباره سبک زندگی ایرانی اسلامی، با توجه به اسناد و آیات و روایات، مطالب گوناگونی نقل شده، اما اغلب پژوهش‌های انجام شده در این حوزه، توصیفی بوده و به ارائه روشی کاربردی برای ساخت خانه‌های بهتر، نمی‌انجامد. در این پژوهش، پس از عبور از ویژگی‌های کیفی خانه مطلوب، الگوهایی برای ایجاد ساختار فضایی خانه مطلوب پیشنهاد می‌گردد.